

**ЎЗБЕКСТАН RESPUBLIKASЫНЫН
ЭЛГЕ БИЛИМ БЕРУУ МИНИСТРЛИГИ
АЛДЫНДАГЫ**

RESPUBLIKALЫK БИЛИМ БЕРУУ БОРБОРУ

**2020-2021-ОКУУ ЖЫЛЫНДА ЖАЛПЫ ОРТО БИЛИМ БЕРУУЧУ
МЕКТЕПТЕРИНИН 7 КЛАСС ОКУУЧУЛАРЫ УЧУН КЫРГЫЗ ТИЛИ
ЖАНА АДАБИЯТЫ ПРЕДМЕТИНЕН БАСКЫЧТУУ ЖАНА
ЖЫЙЫНТЫКТООЧУ ЭКЗАМЕНДЕРИ БОЮНЧА МАТЕРИАЛДАР
ЖАНА МЕТОДИКАЛЫК СУНУШТАР**

Ташкент-2021

Экзамен материалдары жана сунуштар Республикалык билим берүү борбору алдындагы Түркий тилдер боюнча Илимий-методикалык кеңешинин 2021-жылы 30-марттагы 1-сандуу токтомунун негизинде талкууланып, бекитилип басмага сунушталган.

Экзамен материалдарын көбөйтүп таратууга тыюу салынат.

Жалпы орто билим берүүчү мекемелеринин методикалык бирикмелеринде баскычтуу текшерүү экзамендеринин материалдарына 15-20 пайызга чейин өзгөртүүрүүлөр киритүү мүмкүн

ТҮЗҮҮЧҮ:

Г.Шерматова – Республикалык билим берүү борборунун методисти.

Пикир берүүчүлөр:

Ш.Орунбаева –Ташкент областы Бөкө району 35-мектептин кыргыз тили жана адабияты мугалими.

Х.Усманов –Ташкент областы Паркент району 33-мектептин кыргыз тили жана адабияты мугалими.

КИРИШҮҮ

Өзбекстан Республикасынын Элге билим берүү Министрлигинин 2021-жылы 3-марттагы 60-сандуу «Жалпы орто билим берүүчү мекемелеринде окуучулардын баскычтуу жана жыйынтыктоочу текшерүү экзамендерин уюштуруу жана өткөрүү жөнүндөгү» буйругу кабыл алынды.

Жалпы орто билим берүүчү мекемелеринде окуучулардын баскычтуу жана жыйынтыктоочу текшерүү экзамендери төмөнкүдөй белгиленди: 7-класс кыргыз тили жана адабият предметинен диктант. 9-класс– адабият предметинен баяндама. 11-класс кыргыз тили жана адабият предметинен дилбаян жазышат.

Кыргыз тили жана адабият предметинен жазылган дилбаян үчүн окуучуга төмөнкү критерийлер боюнча эки баа коюлат:

- кыргыз тилинен – сабаттуулугу үчүн;
- адабияттан – теманын мазмуну үчүн.

Ушул баалар баскычтуу текшерүү экзаменинин баасы катары коюлат жана ушул предметтерден жыйынтыктоочу баа чыгарууда негиз болот.

КЫРГЫЗ ТИЛИ

7 КЛАСС

Кыргыз тили 7 класста баскычтуу экзамен материалдары жазма иш, башкача айтканда диктант түрүндө өткөрүлөт. Диктант 3 вариантта даярдалат. Даярдалган ар бир вариант өзүнчө конверттерге салынат. Бир окуучу конверттерден бирөөсүн тандап алат жана конверт ичиндеги текстти доскага жазат. Мугалим тарабынан текст бир жолу окуп берилет.

Диктант тексттин көлөмү 115-135 сөздөрдөн куралган болот.

Диктант жазуу үчүн 1 саат (60 минут) берилет.

Тексттеги кыйын сөздөр доскага жазып коюлат.

Пикирди жазма түрдө баяндоонун тажрыйбасы (толук пикир баяндалган текст) татаал жараян болуп, кыргыз тилинен билим берүүнүн максаты ушул параметрде туюндурулат.

Ушул максатка ылайыкташтырылган окуу жылында 7-класста кыргыз тилинен баскычтуу экзамен жазма иш, башкача айтканда диктант түрүндө өткөрүлөт. Диктант окуучулардын сабаттуулугун текшерүү жана өстүрүүдө, билимдерди бекемдөө максатына кызмат кылат.

Диктант жазууга коюлуучу талаптар

- Адамдын билимдүүлүгү – анын маданияттуулугунун бир белгиси деп эсептелинген болсо, анын сабаттуулугу – билимдүүлүгүнө эшик ачкан алгачкы кадам экендиги ырас. Адам сабаттуу жана билимдүү болбостон, рухий дүйнөсү бай, ички дүйнөсү маданияты кең болушу үчүн кам көрүү мектептен баштап эле окуутуу-тарбиялоонун эң негизги факторлорлорунан болуп саналат.
- окуучунун жазуу ишкердүүлүгүнө баа берүүдө төмөнкү критерийлерди эсепке алабыз;
- окуу материалдарынын оордугун жана татаалдыгынын деңгээлин эсепке алуу;
Эне тилибиздин жазуу эрежелеринин, анын нормаларына таянуу.
Жазуу жумушунун оозеки иштерден айырмасы, айрыкча оозеки кептин мүмкүнчүлүгү канчалык көп болгон болсо, жазуу жумуштары да өзүнчө – кеп маданиятынын жана жазуу нормасынын эрежелерине таянуу сыяктуу мүмкүнчүлүгү кеңири.

Диктантты баалоодо төмөнкүдөй критерийлерге амал кылынат:

«5» балл: а) эч кандай катаңыз жазылган болсо; б) одоно эмес орфографиялык же пунктуациялык 1 ката кетирилген диктантка коюлат;

«4» балл: 2 стилдик жана 2 орфографиялык ката кетирилген диктантка коюлат.Каталардын саны өзгөрүү мүмкүн, бирок алардын жалпы саны 4 төн, орфографиялык ката 2 ден ашпоосу керек;

«3» балл: 4 орфографиялык жана 4 пунктуациялык катасы болгон диктантка коюлат. Каталар саны 3, орфографиялык, 5 пунктуациялык катасы бар жана башка көрүнүштө да болушу мүмкүн. Бирок орфографиялык каталар 4 төн ашпастыгы шарт;

«2»балл: 7 ге чейин орфографиялык жана пунктуациялык катасы бар диктантка коюлат. Каталар саны 15 тен ашса, «1»балл коюлат .

№	КРИТЕРИЙЛЕР	БАЛЛ
1	Сулуу жазуу менен жазылган,1 орфографиялык,2 пунктуациялык катасы болгон диктантка коюлат (Бул ½ түрүндө белгиленет)	5 балл
2	Каталар саны түрдүүчө болушу мүмкүн: 2 орфографиялык +2 пунктуациялык ката; 1 орфографиялык+3 пунктуациялык ката; 0 орфографиялык +4пунктуациялык ката. (Бул : 2\2 ; 1\3; 0\4). Каталардын катышы өзгөрүшү мүмкүн,бирок алардын жалпы саны 5 тен, орфографиялык каталардын саны 2 ден ашпастыгы керек	4 балл
3	4 орфографиялык + 4 пунктуациялык ката; 3 орфографиялык + 5 пунктуациялык ката; 0 орфографиялык + 7 пунктуациялык ката; 4 орфографиялык + 6 пунктуациялык ката . (Бул: 4\4; 3\5; 0\7; 4\6) Бирок орфографиялык каталардын саны 4 төн ашпастыгы керек	3 балл
4	7 орфографиялык+7 пунктуациялык ката; 6 орфографиялык+8 пунктуациялык ката; 5 орфографиялык +9 пунктуациялык ката ;8 орфографиялык +6 пунктуациялык ката.(Бул:7\7; 6\ 5\9; 8\6).Ар кандай 7 ден ашык орфографиялык каталарга коюлат	2 баал

ДИКТАНТ ҮЧҮН ТЕКСТТЕР:

АСМАНДАН АЛЫСКА КАТ

«Мен бир шар жасап, ал аркылуу көтөрүлүп, жогоруга учтум эле. Бирок менин шарымда кемчиликтер болгондуктан жана өзүмдөн болжогон жериме бара албай, белгисиз жолго түшүп, суюк абанын арасында гана жогорулап бара жатам. Жарык шооласы да жок. Караңгылык, менден башка эч бир жандын бардыгы сезилбейт. Ал караңгылыкты сөз менен айтып, көз менен болжолдоор эмес. Мен 25-майда асманга учтум эле, ошондон бери нечен сутка болгондугун да билбейм. Себеби, мага күндүн чыкканы жана батканы билинбейт. Андыктан Жер менен байланышуу үчүн кат жазып таштоого туура келди. Ким билет, бул катым кургак жергеби, же сууга түшөбү? Мейли, эмне болсо да, тобокел кылдым. Бул катты жазып, атымды коюп, нандын арасына тоголоктоп салып, ыргытып олтурамын. Менин азыркы кыскача абалым ушул» - деп жазып, кол койдум.

(116 сөз)

НООРУЗ

Чыгыш элдери Нооруду жаз мезгилинде майрамдашат. Ал жылдын жаңырышы катары белгиленет. Башкача айтканда, күн менен түндүн теңелген мезгилине туура келет. Ноорудун негизги мааниси – бул жарыктын караңгылыкты жана жакшылыктын жамандыкты жеңип чыгышы болуп эсептелет. Бул майрам чынында эле жаңы жашоо мезгили башталып, жер жаз жыттана баштаган учурга туура келет. Жаңы жыл келди деп, бир канча ырым–жырымдарды жасашып, майрамдашат. Кыздар кызыл-жашыл кийимдерди кийишет. Жашыл – жаздын, жаштыктын белгиси дешет. Кызыл – от түсүндөй тазалыктын белгиси катары белгиленет. Элдер үйлөрүн, көчөлөрдү тазалашат. От жагышып, оттон секиришет. Жаман жорук болсо, от менен тазалансын дешет. Бири–бирине жашыл чөп, өсүмдүк белек беришет. Сууга эгин чөп агызышып, аны менен эгин көп болсун дешет. Жети даамдын башынан кошуп көжө, сүмөлөк жасашып, түнү бою бышырып, таңында элге таратышат.

(120 сөз)

ЧЫНЫГЫ ДОСТУК

Жаман дос - көлөкө сыяктуу, күн тийип турганда качып кутула албайсың, күн бүркөөдө издеп таба албайсың. Ушул сыяктуу колундан иш, оозундан сөз келип, ооматың артып турганда, 90 достошууга жан тарткан адамдардын чыныгы досу да жардам кылбай кетет. Кээ киши чыныгы сүйүүсүн сактай биле албагандай эле, чыныгы достукту сактай албайт. Ошон үчүн эртеби-кечпи көңүл суутуп, сени сындырып, сени таштап кетпеген, бул дүйнөдөгү чыныгы, ишенимдүү дос-экөө гана. Бул - эмгек жана китеп. Жашынан китепкөй, эмгекке дербиш болуп, эмгегин акылың менен чөйрөнө, элиңе жаксаң, бейтааныш кишилер түгүл душмандарың да сага - дос, жолдош. Ал эми сен күткөн турмуштагы дос, жоро ар кыл курагында ар башкача болот, тагыраак айтканда, өзүнө жараша болот. Адам ылгабай жаш кезинде көп дос, жоро күтөт. Бирок мезгил өткөн сайын алар, азайып, картайган кезинде эң ишенимдүү, эң жөнөкөй достор гана калат.

(129 сөз)